

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI
ekologiyasi haqida gap ketadigan bo‘lsa ular turli xil muhitda, turli xil sharoitda yashashga moslashgan.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Botanika. O‘simliklar sistematikasi / X. Mavlonov, J.S. Sadinov/. Darslik. – Toshkent: “Innovatsiya-Ziyo”, 2022, 392 b.
2. A.N.Xujanov, T.Norboboyeva, V.B.Fayziyev. Botanika (o‘simliklar anatomiyasi va morfologiyasi) fanidan laboratoriya va amaliy mashg‘ulotlar uchun. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent. «ZEBO PRINT», 2022.–113 bet.
3. Botanika. Tuban o‘simliklar. Tojiiboyev SH.pdf
4. Tuban o‘simliklar (L.Velikanov va boshq.) pdf
5. <https://uz.oriflame.com/product-philosophy/ingredient-library>
6. Nuraliyev, S. (2024). ANAGALLIS ARVENSIS LINN. (SCARLET PIMPERNEL)NING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI HAMDA TUZILISHI. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10998301>

KUTUBXONA FONDLARINI RAQAMLASHTIRISH - JARAYON VA QIYINCHILIKLAR

Egamnazarova Sadoqat Shavkatovna.

Navoiy davlat universiteti Axborot-resurs markazi,
Axborot-kutubxona resurslari bilan xizmat ko'rsatish bo'lim boshlig'i.
email: sadoqategamnazarova71@gmail.com

Annotatsiya: Raqamlashtirish zamonaviy kutubxonachilikning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, axborot resurslaridan samarali foydalanish, ularni keng ommaga taqdim etish va saqlab qolish imkonini beradi. Raqamlashtirish kutubxona fondlarini saqlash va ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq, bu jarayon mualliflik huquqlari, texnik va moliyaviy muammolar kabi qiyinchiliklarga duch keladi. Shunga qaramay, muvaffaqiyatli loyihalar orqali bu muammolarni yengish mumkinligi isbotlangan. Ushbu maqola kutubxona fondlarini raqamlashtirish jarayoni, uning bosqichlari, duch kelinadigan muammolar va ularning yechimlari haqida ma’lumot beradi.

Kalit so‘zlar: Kutubxona, raqamlashtirish, skanerlash, ma’lumotlar bazasi, mualliflik huquqlari, texnologiya, axborot saqlash.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Raqamli texnologiyalar taraqqiyoti jamiyatning turli sohalarida inqilobiy o‘zgarishlar yasadi. Xususan, kutubxonalar uchun ham raqamlashtirish jarayoni kitob va boshqa axborot manbalarining keng ommaga qulay tarzda yetkazilishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Kutubxona fondlarini raqamlashtirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan jarayon bo‘lib, u quyidagi asosiy bosqichlarni o‘z ichiga oladi.

Birinchi bosqichda raqamlashtirishga layoqatli bo‘lgan nashrlar tanlanadi va qog‘oz hujjatlar sifat hamda holat jihatidan tekshiriladi. Ushbu jarayon muhim ahamiyatga ega, chunki yaroqsiz holatdagi materiallar skanerlash paytida shikastlanishi mumkin.

Keyingi bosqich skanerlash va raqamli formatga o‘tkazishdan iborat bo‘lib, bunda maxsus texnik jihozlar yordamida qog‘ozli hujjatlar elektron shaklga keltiriladi. Skanerlangan fayllar odatda PDF, EPUB yoki TIFF kabi formatlarda saqlanadi, chunki bu formatlar o‘qish va arxivlash uchun qulay hisoblanadi.

Shundan so‘ng, har bir raqamli faylga bibliografik va tavsifiy ma‘lumotlar qo‘shilib, metama‘lumotlar bilan boyitiladi. Bu esa qidiruv tizimlarida kerakli ma‘lumotlarni topishni osonlashtiradi. Kitob nomi, muallif, nashr yili, janri va boshqa muhim ma‘lumotlar bu bosqichda kiritiladi.

Oxirgi bosqichda esa raqamli materiallar maxsus server yoki ma‘lumotlar bazasida saqlanadi va ommaga ochiq platformalar orqali foydalanish imkoniyati yaratiladi. Shu tariqa, foydalanuvchilar ushbu manbalardan istalgan joyda va istalgan vaqtda foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Raqamlashtirish jarayoni turli qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Birinchi navbatda, bu moliyaviy cheklovlar bilan bog‘liqdir. Skanerlar, serverlar va dasturiy ta‘minotlar uchun katta mablag‘ talab etiladi. Bundan tashqari, kutubxonalar uchun doimiy ravishda raqamli fondlarni qo‘llab-quvvatlash tizimini moliyalashtirish muhim vazifalardan biridir. Ikkinchi muammo esa mualliflik huquqlari bilan bog‘liqdir. Ba‘zi kitoblarni raqamlashtirish mualliflik huquqlariga zid kelishi mumkin. Shu sababli, kutubxonalar ushbu masalalarni qonuniy yo‘llar bilan hal qilishlari zarur.

Bundan tashqari, raqamlashtirish jarayoniga texnik muammolar ham ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Bunday muammolar asosan skanerlash uskunalarining nosozligi, dasturiy ta‘minotdagi xatolar va saqlash hamda uzatish tizimlaridagi cheklovlar bilan bog‘liq bo‘ladi. Skanerlash jarayonida qurilmalarning sifatsiz ishlashi yoki ularning eskirishi natijasida tasvirlarning aniqligi pasayishi, ranglarning noto‘g‘ri uzatilishi yoki hujjatlarning to‘liq raqamlashtirilmasligi mumkin. Dasturiy ta‘minotdagi muammolar esa fayllarni noto‘g‘ri formatda saqlash, OCR tizimining noto‘g‘ri ishlashi yoki ma‘lumotlarning yo‘qolishiga olib kelishi mumkin. Katta hajmdagi fayllarni saqlash va uzatish uchun yetarli xotira yoki tezkor internet aloqasining mavjud emasligi ham raqamlashtirish jarayonini sekinlashtiradi.

Shuningdek, raqamlashtirish jarayoni jismoniy hujjatlarning shikastlanishi xavfini tug‘dirishi mumkin. Eski va nozik hujjatlar, qo‘lyozmalar yoki nodir kitoblar maxsus qurilmalarda

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

skanerlash paytida zarar ko‘rishi ehtimoli bor. Ushbu xavflar mexanik shikastlanish, yorug‘lik va issiqlik ta’siri hamda noto‘g‘ri muomala bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Mexanik shikastlanish sahifalarni ochish, skanerga joylashtirish yoki tekislash paytida yuzaga keladi va hujjatlarning yirtilishiga yoki ajralishiga sabab bo‘lishi mumkin. Yorug‘lik va issiqlik ta’siri esa kuchli yorug‘lik nuri ostida qog‘ozning rangini o‘zgartirishi yoki xiralashishiga olib kelishi mumkin.

Dunyo bo‘ylab ko‘plab kutubxonalar raqamlashtirish loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirib kelmoqda. Masalan, Google Books loyihasi millionlab kitoblarni raqamli formatga o‘tkazib, ochiq ma’lumotlar bazasini yaratgan. Shuningdek, Europeana Digital Library Yevropaning turli kutubxonalaridagi noyob manbalarni raqamlashtirib, ularni tadqiqotchilar va jamoatchilikka taqdim etmoqda.

O‘zbekistonda esa O‘zbekiston Milliy kutubxonasi va boshqa yirik ilmiy muassasalar o‘z fondlarini raqamlashtirish bo‘yicha qator ishlarni amalga oshirmoqda. Ushbu loyihalar orqali foydalanuvchilar masofadan turib kutubxona resurslaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘lib, bu ta’lim va tadqiqot jarayonlariga katta hissa qo‘shadi. Sun’iy intellekt va optik belgilarni tanish texnologiyalari yordamida matnlarni tahlil qilish, ovozli qidiruv va audiokitoblar yaratish imkoniyati kengaymoqda. Kelajakda raqamlashtirilgan kutubxonalarning interaktiv xizmatlari yanada rivojlanib, foydalanuvchilarga moslashuvchan va tezkor axborot olish imkonini beradi.

Xulosa

Kutubxona fondlarini raqamlashtirish ilmiy va madaniy merosni saqlab qolish hamda keng jamoatchilikka yetkazishning muhim yo‘nalishidir. Bu jarayon turli qiyinchiliklarga ega bo‘lsa-da, to‘g‘ri strategiya va zamonaviy texnologiyalar yordamida ularni yengish mumkin. Davlat va xususiy tashkilotlarning hamkorligi, shuningdek, innovatsion yondashuvlar orqali kutubxona fondlarini raqamlashtirish tizimli va samarali amalga oshirilishi mumkin. Shu sababli, raqamlashtirish bo‘yicha tizimli strategiyalar ishlab chiqilishi va resurslar yetarli darajada ajratilishi lozim. Raqamli kutubxonalar ilm-fan, ta’lim va madaniyat sohalarida yangi imkoniyatlar yaratib, zamonaviy axborot jamiyatining ajralmas qismiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Smith, A. (2018). *Digital Libraries and Preservation Strategies*. Oxford University Press.
2. Johnson, M. (2020). *The Future of Library Digitization*. Cambridge University Press.
3. O‘zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi hujjatlari va nizomlari.
4. Milliy kutubxona raqamlashtirish loyihalari bo‘yicha tahliliy hisobotlar.
5. Yusupov, U. (2018). *Kutubxona ishi va zamonaviy texnologiyalar*. Toshkent: Sharq.
6. G‘ulomov, U. (2021). *Elektron kutubxonalar va raqamlashtirish jarayoni*. Samarqand: Ilm-fan.